

İRAN'IN YUMUŞAK GÜCÜ: Urusları, Zorlukları

Dođan ÜSTÜNTAŞ*

Öz

1979 yılında gerçekleştirdiği İslamcı devrimle bütün dünyada dikkatleri üzerine çeken İran, kültürel olarak kadim Pers Medeniyeti ve Farsça üzerinden, ideolojik olarak antiemperyalist tutum, Batı ve İsrail karşıtlığı üzerinden, gerçekleştirdiği devrimi İslam Devrimi olarak adlandırılmasından dolayı din üzerinden, Şii mezhebi müntesiplerinin hamiliği politikası nedeniyle mezhepüzerinden yumuşak güç kullanma imkânına sahiptir. İran, birbiriyle bazı alanlarda tezat teşkil eden bu yumuşak güç unsurlarının kullanımında zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu çalışmada, Ortadoğu'da meydana gelen gelişmelerde sert güç kullanımına yönelik izlediği politikanın, İran'ın yumuşak gücü üzerindeki etkisi incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İran, Yumuşak Güç, Sert Güç, Şiilik

İRAN'S SOFT POWER Components, Challenges

Abstract

Iran has conducted islamist revolution in 1979 and drew the attention of the whole world. Iran use some soft power tools. First, with the ancient Persian culture and civilization, It use through Persian language. Second It use ideologically through anti-imperialist, anti-West and Israel attitude. Third, the Iranian revolution, which was called the Islamic Revolution, It use with religion. Due to the patronage politics of the Shiite sect, It has the ability to use soft power on Shiite population. Iran is facing difficulties in the use of the soft power elements contrasting with each other in some areas. In this study, the use of hard power in its policies towards the developments occurring in the Middle East, will examine the impact on Iran's soft power.

Keywords: Iran, Soft Power, Hard Power, Shiism

* Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Doktora Öğrencisi,

Giriş

İran'ı değerlendirirken, ülkenin karmaşık kültürel kodlarını, dini-ideolojik temelli rejimi Pers milliyetçiliği ile harmanlamış devlet yapısını ve modern askeri tarihinden elde ettiği tecrübeleri dikkate alarak analiz yapmak gerekmektedir. İran'ın strateji oluşturma ve kuvvet kullanma yaklaşımı ancak bu faktörler ışığında incelendiğinde anlaşılacaktır.

Köklü medeniyet geçmişine sahip olan İran, tarihi, kültürel, diplomasi ve edebiyat alanlarında zengin bir birikime sahiptir. Pers devlet geleneği ve Farsça dili bölgede kalıcı etkiler bırakmıştır. İslam'ın kabulünden sonra ise İslami kültür içerisine, tevarüs ettiği kültür yapısını mecz ederek yeni sentezler ortaya koyabilmiştir. Arapçanın gücü karşısında Farsça ikinci sırada olsa da bölgede baskın konumunu sürdürmüştür. İran'ın Şii mezhebini kabul etmesi XVI. Yüzyıldan sonra Osmanlı İmparatorluğu ile yaşadığı siyasi olaylardan sonra olmuştur. Daha sonra Şii mezhebi ülkenin en önemli meselesi haline gelmiş ve mezhep üzerinden bir politika izlenmeye başlanmıştır. 1979 yılında İran Devrimi ile ülke Batı'ya meydan okuyarak yönetim şekli olarak İslamcılığı benimsemiştir. Bu süreçte İsrail ve ABD karşıtlığına dayalı bir retorik oluşturulmuştur. İran'ın köklü tarihi, dili, Şii mezhebi vurgusu, İslam Devrimi, İsrail karşıtlığı politikası ona İslam dünyası içerisinde ayrıcalıklı bir yer kazandırmıştır. Batı karşısında sürekli kaybeden Müslümanlar ilk kez Batı'ya rağmen başarılı olabileceklerini İran sayesinde görmüşler ve belli bir kesim devrimi hayranlıkla karşılamıştır. İran Devrimi bu manada, ideolojisinin ana karakterinin, organizasyon yapısının, lider personelin ve ulaşılmak istenen hedefin dinden ilham ve güç olarak yapılmış ilk devrim olma özelliğini taşımaktadır. İran bu yumuşak güç unsurlarını hem bölgesel hem de küresel ölçekte kullanmış ve etkisini artırmaya çalışmıştır. Ancak bu güç unsurlarının birbirlerini nötralize edecek unsurları bulunmaktadır. İran'ın politikalarında, idealizmden realizme doğru bir yönelme görülmekte, nükleer ve balistik füze yeteneği kazanma çalışmalarıyla gündem olmaktadır. Son dönemde ise, Irak, Suriye ve Yemen örneklerinde olduğu gibi yumuşak gücün yanında sert gücünü kullanma eğilimi dikkat çekmektedir. İran bu stratejisinde dengeli bir *soft/hard power* yaklaşımı¹ uygulamaya çalışsa da yumuşak gücünün son dönemde uyguladığı sert güç uygulamaları nedeniyle Şii mezhebi müntesipleri arasında etkisi artarken, geniş kitle Sünni kesim ve diğer halklar arasında etkisinin azaldığı değerlendirilmektedir.

Irak ve Afganistan'ın işgali, Arap Baharı süreci, Suriye ve Yemen'de meydana gelen çatışmalar İran'a bölgesel nüfuzunu artırıcı fırsatlar sunmuştur. İran, bölgede uyguladığı güç projeksiyonunda yumuşak güçten sert güce doğru

¹Michael Eisenstadt, "The Strategic Culture of the Islamic Republic of Iran Religion, Expediency, and Soft Power in an Era of Disruptive Change", Middle East Studies at the Marine Corps University, 2. Baskı, Kasım 2015

bir eğilim gözlenmektedir. Bu çalışmada İran'ın uyguladığı güç projeksiyonunda yumuşak güçten ziyade sert güce odaklanmasının, onun bölge ülkeleri nezdinde yumuşak gücünü azaltacağı hipotezi açıklanmaya çalışılacaktır.

Çalışmada hipotezin geçerliliğini ispatlamak için, birinci bölümde güç tanımı çerçevesinde yumuşak güç konusu kuramsal olarak incelenecek, ikinci bölümde İran'ın yumuşak güç unsurları analiz edilecek, üçüncü bölümde ise Ortadoğu'da yaşanan son hadiseler ışığında İran'ın yumuşak gücünün nasıl etkilendiği ortaya konacak, sonuç bölümünde ise İran'ın sekteryansert güç kullanımının yumuşak gücünü azaltıcı etki yaptığını açıklanacaktır.

Yumuşak Güç Kuramı

Yumuşak güç kavramının uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde kullanımı, 1980'li yılların sonunda Harvard Üniversitesi profesörü Joseph Nye tarafından ortaya atılmıştır.²En genel anlamıyla, istenilen hedefe ulaşmak için ötekinin davranışları üzerinde etkide bulunma kabiliyeti olarak tanımlanan gücün, farklı unsur, etken ve yöntemlerle uygulanmasından ötürü birçok çeşidi olduğu genel kabul görmüştür. Birinci tip güç, coercion (zorlama, cebir) adını verdiğimiz ve ülkelerin askeri güç kullanımı ya da askeri güç kullanma tehditlerine dayalı olan eski tip ve realizm anlayışı içerisinde daha önemli bir yer tutan sert güç kullanma yöntemidir. İkinci tip güç; idealizm anlayışı içerisinde kendisine en üst düzey yer bulan ekonomik ilişkilere dayalı güç kullanımınıdır. Bu güç kullanımında bir ülkenin stratejik ekonomik enstrümanları devreye girer; ekonomik krizdeki bir ülkeye ekonomik yardım sağlanması ya da bir ülkenin diğer bir ülkede büyük yatırımlarının olması kuşkusuz o ülkeye diğer ülkenin içsiyasetinin tanzim edilmesi noktasında da avantajlar sağlayacaktır. Bir ülkeye ekonomik yaptırımlar uygulamak da bu ikinci tip güce örnektir.

Nye'in dikkat çektiği üçüncü tip güç ise; ülkelerin devlet politikalarından ziyade, yarattıkları özgür sivil toplum içerisinde girişimcilik ruhuyla gelişen endüstriler ve toplumsal hareketler sayesinde diğer ülkelerin önünde pozitif bir imaja sahip olmaları ve bu nedenle yarattıkları sevgi ve cazibeye dayalı olarak diğer ülkeleri de kendi istedikleri şekilde yönlendirmeleri yani kendi istediklerini istemelerini sağlamalarıdır. Genel olarak yumuşak güç kültür, ideoloji, idealler ve ahlaki değerler gibi araçları kapsamaktadır. Devletler sahip oldukları bu unsurları kullanarak diğer devletlerin davranışlarını etkileyip değiştirmeye çalışmaktadırlar. İran'ın yakın dönemde bölgesel gücünü ve etkisini arttırmak amacıyla gerçekleştirdiği

² NYE, Joseph, 1990, "SoftPower" FoforeignPolicy, No:80, sf. 153-171

çalışmalarda mezhep, din, tarih ve kültür gibi ortaklıklar üzerinden bir yumuşak güç mekanizması işlettiğini söylemek mümkündür.³

İran'ın uluslararası ilişkilerde uyguladığı stratejiyi Batı merkezli kuramlarla açıklamanın zorlukları mevcuttur. Bu kuramlara daha çok gelişmiş ülke uygulamalarından ve Batı tecrübesinden ortaya çıkmıştır. Ayrıca İran'da gerçekleşen devrimin kendisi ve devrim sonrası uygulanan politikalar bu kuramlar tarafından tam olarak açıklanamamaktadır.⁴

Nye, dini yumuşak güç unsurları arasında görmekle beraber üzerinde durmamıştır. Nye ve Gallarotti'nin (Tablo 1) ortaya koyduğu yumuşak güç unsurları daha çok seküler özellik taşıdığından, onların ortaya koyduğu çalışmalar açısından bakıldığında İran'ın yeterli yumuşak güç enstrümanlarına sahip olmadığı görülmekle birlikte, İran İslami ideolojiyi, kadim kültürünü ve Şii mezhebini yumuşak güç vasıtası olarak kullanarak bölgeyi etkilemektedir. İran'ın yumuşak güç unsurları incelenirken her iki çalışmada ele alınan husulardan faydalanılacaktır.

Uluslararası Kaynaklar	Yerli Kaynaklar
Uluslararası hukuki norm ve kuruluşlara saygı Çok taraflılığa güven, aşırı tek taraflılıktan kaçınma Uluslararası anlaşmalar ve ittifaklara sadakat Kısa vadeli ulusal çıkarları kolektif faydaya feda edebilme Liberal dış ekonomi politikası	Kültür --Sosyal uyum --Yüksek yaşam kalitesi --Özgürlükler --Yeterli fırsatlar --Hoşgörü --Cezbedici yaşam Politik Kurumlar --Demokrasi --Anayasa/hukuk --Liberalizm/Çoğulculuk --İyi işleyen yönetim ve bürokrasi

Tablo 1: Yumuşak Gücün Kaynakları⁵

İran'ın Yumuşak Güç Unsurları

İran; kadim bir medeniyetten miras olarak aldığı değerler ve söz konusu değerlerin tarihsel süreçte Orta Asya, Hindistan ve Ortadoğu coğrafyasını etkilemiş olmasından dolayı kültürel, 1979'da antiemperyalizm retoriği üzerinden bir devrim gerçekleştirdiği için ideolojik, bu devrimin baş aktörlerinin, söyleminin ve hedeflerinin ilhamını dinden alması ve devrimin

³YEGIN, Abdullah, 2015, SETA, Analiz, "İran'ın Yumuşak Gücü", sayı:118, sf. 7

⁴S. J. DEGHANI Firouz Abadi

"Emancipating Foreign Policy: Critical Theory and Islamic Republic of Iran's Foreign Policy", The Iranian Journal of International Affairs Vol. XX, No.3. Summer 2008

⁵Giulio M. Gallarotti, "Soft Power: What it is, Why it's Important, and the Conditions Under Which it Can Be Effectively Used", Division II Faculty Publications, Wesleyan University, 2011

İslam Devrimi olarak adlandırılmasından ötürü dini, Irak, Suriye, Lübnan, Yemen, Afganistan, Pakistan gibi ülkelerde yaşayan Şii mezhebi müntesipleri nezdindeki konumundan dolayı mezhepsel unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Bu özellikleri İran'a farklı yumuşak güç unsurlarını kullanma imkânı sunmaktadır.

Günümüz İran'ındaki siyasi düşünce, idari yapının ve bürokrasi geleneğinin Pers Hanedanlığı'nın siyasi ve idari yapısından tevarüs eden yönleri vardır. Hindistan'dan Avrupa'ya, Rusya'dan Arabistan ve Afrika'ya kadar geniş bir coğrafyada hüküm sürmüş olan Persler tarih boyunca sahip oldukları bu coğrafyayı korumak, kollamak ve yönetmek için çeşitli devlet modelleri geliştirmiş ve farklı politikalar izlemişlerdir.⁶Perslerden miras alınan bu Farsi bakış açısı günümüz İran'ının jeopolitik ve jeokültürel eğilimlerini önemli derecede etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Devrim sonrasında da Perslik vurgusu Şah dönemindeki kadar aşırı tonlarda olmasa da devam etmiştir. İran yumuşak güç unsurlarını Ortadoğu, Orta Asya, Kuzey Afrika ve Güney Amerika öncelikli olacak şekilde kullanmaktadır.⁷ Afganistan'da ABD ve Batı yardımları yerel halka ulaşmadan erirken, İran doğrudan halka dokunacak şekilde köy imamı, medrese hocası, köydeki ileri gelenler üzerinden faaliyetlerini yürütmektedir.⁸

İran, yumuşak gücü literatürde kullanılan anlamında çoğulcu toplum ve kültür yapısı içerisinde halkları cezbetme yaklaşımından farklı olarak daha çok bir "softwar" olarak görmekte⁹ tek aktörün dini otorite olduğu bir yapı içerisinde sürdürmektedir. 2006 yılında İsrail'in Lübnan'a saldırısı sırasında zirve noktasına ulaşan Tahran'ın Ortadoğu'daki cazibesinin, 2011 yılında Arap uyanışı olarak adlandırılan süreçte ortaya çıkan hiçbir İslamcı partinin İran modelini örnek alan teokratik bir yönetimi istememesi nedeniyle, azaldığını söylemek mümkündür. Ortadoğu halklarının isyan hareketlerinin olduğu dönemde demokratik ve insan haklarına saygılı bir yönetim modelini savundukları görülmüştür.¹⁰

Medya

Geleneksel Kitle İletişim Araçları

Sıradan bireylerin politika ve diplomasi üzerindeki ağırlığı arttıkça kamu diplomasisi önemli hale gelmektedir. İran medyanın önemini kavrayan

⁶YEGIN, Abdullah, 2015, SETA, Analiz, "İran'ın Yumuşak Gücü", sayı:118

⁷CHORİN, Ethan ve MALKAL Haim, "Iran's Soft Power Creates Hard Realities" CSIS Middle East, 2008

⁸A.g.e.

⁹PRICE Monroe "Iran and the Soft War" University of Pennsylvania, International Journal of Communication 6, 2012, Feature 2397-2415

¹⁰COOK Steven, "The Contest for Regional Leadership in the New Middle East", Center for New American Security, 2014

ve bunu Devrim sırasında çok iyi kullanan bir ülke olarak medyaya gereken yatırımı yapmaktadır.¹¹Ancak İran'ın içinde bulunduğu zorluk hızla değişen medya ortamında devlet tekelindeki medya unsurlarıyla bulunmaya çalışmasıdır. Her ne kadar dış dünyaya yönelik iletişim faaliyetlerini artırmaya çalışsa da bu çelişkiden kurtulamamaktadır. Ruhani döneminde Islamic Republic News Agency (IRNA) the Islamic Republic of Iran Broadcasting (IRIB) ve Press TV üzerinden bu faaliyetlerin daha planlı bir şekilde yürütülmesi yönünde çalışılmaktadır.¹² İran'ın yurt dışına yönelik yayınları Tablo 2'de ele alınmıştır.

İran'ın Yurt Dışına Yönelik Yayınları			
Medya Türü	Adı	Dil	Açıklama
Gazeteler	İran News İran Daily Tehran TimesKeyhan English	İngilizce	
	Vifak, Keyhan	Arapça	
Televizyon Kanalları	Cam-ı Cem 1,2,3	Farsça	Yurt dışındaki İranlılar ve Farsça bilenlere yönelik 24 saat yayın
	El- Alem,	Arapça	Ortadoğu'ya yönelik
	Seher TV 1,2,3	Urduca, İngilizce, Boşnakça, Türkçe, Fransızca ve Kürtçe	
	El- Kevser,	Arapça	Dini-mezhebi programlar
	Hispan TV	İspanyolca	Güney Amerika'ya yönelik
	Press TV	İngilizce	En önemli kanalı
Radyo			25 dilde radyo yayını
Ajans	Ehlibeyt Haber Ajansı ABNA		Türkçe dahil 20 dilde yayın ¹³

Tablo 2: İran'ın Yurt Dışına Yönelik Yayınları¹⁴

11 Pierre Pahlavi "UnderstandingIran's Media", IsraelJournal of foreignAffairs VI : 2 (2012)

12Mojtaba Barghandan, "Iran's New Social Media friendly Approach", Turkish Policy Quarterly, Volume 14 Number 1, Spring 2015

¹³<http://tr.abna24.com/service/important/archive/2016/03/17/741571/story.html>(21.05.2016)

¹⁴YEGIN,2015, çalışmasından faydalanılarak düzenlenmiştir.

Sosyal Medya

İranlı yöneticilerin kafasında sosyal medya daha çok ABD'nin Rejim değişikliği için İran'da kullandığı yöntemler üzerinden algılanmaktadır. 2009'da MahmudAhmedinejad'ın ikinci kez cumhurbaşkanı seçildiği seçimlerde, sonuçlara hile karıştırıldığını savunan muhalifler, protestolarını büyük ölçüde Facebook ve Twitter üzerinden örgütlenerek ortaya koyması üzerine birçok sosyal paylaşım sitesine erişim durdurulmuştu. Ancak Ruhani döneminde bu konuda daha ılımlı ve aktif bir politika izlendiği görülmektedir. Özellikle CevadZarif'in Dışişleri Bakanı olmasından sonra sosyal medya etkin olarak kullanılmaktadır.¹⁵ Dini lider Ayetullah Ali Hamaney'in Facebook, Twitter ve Instagram gibi önde gelen sosyal paylaşım sitelerinde hesapları bulunuyor. Ruhani ve Zarif'in, Twitter üzerinden verdiği mesajlar İran'da alışılmış olandan farklı bir portre çizdiğini ortaya koyuyorlar. Yahudi ve Hıristiyanlarına dini günlerini sosyal medya üzerinden kutluyorlar. Ancak bu durum ülkedeki medya kısıtlamaları ile bir çelişki oluşturmaktadır.¹⁶

Sivil Toplum

Öğrenci Değişim Programları

İran 2013 yılı resmi verilerine göre 12,000 yabancı öğrenci İran'da eğitim görmektedir. Buna karşın 55,686 İranlı üniversite öğrencisi yurt dışından eğitim almaktadır. Bunlar başlıca 8,883'ü Malezya'da, 7,341'i ABD'de, 5,638'i Kanada'da, 3,504'ü Almanya'da, 3,364'ü Türkiye'de, 3,228'i İngiltere'de olmak üzere dağılmaktadır.¹⁷ İran'ın bu alanda karşılaştığı zorluk, yetenekli öğrencilerin beyin göçüyle ülkeden ayrılması ve geri dönmemeleridir.

İran Diasporası

İran için diaspora kavramı yeni bir durumdur. 1979 Devrimi öncesinde çok az sayıda İranlı yurt dışında yaşarken, şimdi sayıları tam olarak bilinmesi de 1-4 milyon arasında değişen sayıda İranlının yurt dışında yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu sayının büyük çoğunluğunu Devrim sırasında yapılan baskıdan kurtulma için ülkeyi terk edenler oluşturmaktadır. Özellikle ABD ve Kanada'da yoğun olarak yaşayan İranlıların travmatik bir durumun ardından ülkeyi terk etmek zorunda kaldıkları için İran'a karşı tepkili olsalar da ikinci nesilde daha temkinli bir duruş olduğu gözlemlenmektedir. İran da diasporaya karşı politikasını yumuşatmış durumdadır. Ancak genel olarak bir güvensizlik söz konusudur.¹⁸

¹⁵ Mojtaba Barghandan, "Iran's New Social Media friendly Approach", Turkish Policy Quarterly, Volume 14 Number 1, Spring 2015

¹⁶ <http://haberciniz.biz/iranda-sosyal-medya-celiskisi-2503890h.htm> (erişim 09.06.2016)

¹⁷ <http://www.payvand.com/news/13/jul/1094.html> (erişim:09.06.2016)

¹⁸ Halleh Ghorashi and Kees Boersma "The 'Iranian Diaspora' and the New Media: From Political Action to Humanitarian Help" Development and Change 40(4): 667-691 (2009)

Elif Şafak İran diasporasının internet ortamından da faydalanarak, irili ufaklı, oraya buraya dağılmış tüm kültürel parçalarını bir araya getirip toplama yolunda olduklarını ve muazzam bir kültür atağına geçtiklerini belirtmektedir.¹⁹ Bu durum İran'a uluslararası arenada yeni fırsatlar sunmaktadır.

Turizm

Bir ülkenin dışardaki algısı ve imajıyla yakından ilgili olan turizm konusunda İran'ın başarılı olduğunu söylemek güçtür. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyinin 2015 raporunda da görüldüğü üzere, tarihi, kültürel ve doğal turizm potansiyeline sahip olan İran, bunu gerekli ölçüde kullanamamaktadır.²⁰

Dini turizm konusunda ise Dünya'daki yaklaşık 250 milyon Şii nüfusun 25 milyonu İran'daki çeşitli türbeleri ziyaret için gelmektedir. İran'da yaklaşık 70 bin türbe ve kutsal mekân bulunmaktadır. Bunların çoğunluğu Şii imamaları ve onların ailelerine aittir.²¹ İran, diğer turizm alanlarında başarısız olsa da Şii kutsal mekânlarına hac turizminden etkin şekilde yararlanmaktadır. Bu durum ekonomik faydanın yanında ideolojik ve dini endoktrinasyon açısından da fayda sağlamaktadır.

Sivil Toplum İlişkileri

Sivil toplum kuruluşları tarafından organize edilen tartışma forumları, konferanslar, toplantılarla bireyler arası ilişkileri geliştirmeyi hedefleyen bir sivil toplum inisiyatifi geliştirememiştir. Burada İran'ın sivil toplum faaliyetlerini aşırı güvenleştirmesinin etkisi bulunmaktadır. Sürekli bir karşı devrim korkusu yaşayan İran, bu tür sivil faaliyetleri bir yumuşak güç enstrümanı olarak kullanma imkânına sahip değildir.²² Diğer taraftan İran devlet kontrolünde yürüttüğü dostluk dernekleri faaliyetleri ile bu açığı kapatmaya çalışmaktadır. İran ile çeşitli ülkeler arasında mevcut dostluk ve işbirliği organizasyonlarının sayısı 45'tir. Bunlardan 5'i Ortadoğu, 10'u Asya-Pasifik, 7'si Merkezi Avrasya, 12'si Avrupa, 5'i Afrika, 2'si Kuzey Amerika ve 4'ü de Latin Amerika ülkelerindedir. Aynı şekilde İran 30 civarında devlette İran Kültür Haftası etkinlikleri düzenlemektedir.²³ Devlet tarafından yapılan bu faaliyetleri destekleyici yeterli sayıda sivil toplum kuruluşu bulunmaması nedeniyle istenen etki oluşmamaktadır.

¹⁹ <http://www.elifsafak.us/yazilar.asp?islem=yazi&id=265>(erişim:09.06.2016)

²⁰ The World Travel & Tourism Council (WTTC) Travel & Tourism Economic Impact 2015 Iran Raporu

²¹ Hasan ZOLFAGHARI, Potentials and Limitations in Iran for developing Tourism sector, International Symposium on Geography (Environment and Culture in the Mediterranean Region) 2007

²² Paola Rivetti ve Mohsen Moheimany, "Upgrading Civil Society in Iran: Dynamics of Adaptation" Middle East Institute, 2015

²³ YEGIN, Abdullah, 2015,

İş Dünyası Gezileri

İran ekonomisinin yapısından dolayı işadamlarından işadamına doğrudan bir ilişki kurma imkanı kısıtlıdır. Çünkü, İran’da genel olarak ekonomiyi devletin; %40’ını doğrudan, %45’ini ise “Bonyad” olarak adlandırılan, dini liderlik makamına karşı sorumlu bir tür İslami esaslı vakıflar aracılığı ile elinde tuttuğu söylenebilir. Kalan %15’lik kesim ise, siyasal yelpazede muhafazakâr olarak tanımlanabilecek bir noktada duran İran özel sektörünün (bazaar) elindedir.²⁴ Bu boyutlarda büyük ve hantal kamu sektörü, dünya işadamlarıyla dinamik bir ilişki kuramamaktadır. Diğer taraftan, İran’ın nükleer enerji programıyla ilgili olarak uygulanan yaptırımların da bunda önemli etkisi mevcuttur. Yapılan nükleer anlaşmasının ardından İran iş dünyasının daha aktif ve dünya ile entegre hale gelebileceği değerlendirilmektedir. Ambargonun kalkmasının ardından bunun ilk emareleri görülmeye başlanmış, İran ekonomik açıdan bütün dünyanın ilgi odağı haline gelmiştir.²⁵

Politika ve Toplum Modelinin Çekiciliği

Politik Sistem

İran politik sistemi İslamcılık, Şiilik, Batı Karşıtlığı ve İslam Devrimi ideolojisi üzerinden şekillenmiştir. Humeyni tarafından ortaya atılan “sınırları aşan devrim” sloganı, ABD ve İsrail karşıtlığı üzerine inşa edilmiş “büyük şeytan” söylemi, ezilmiş ve fakirlik içerisinde bulunan “Arap Sokağı”nda büyük yankı buldu. İran İslam Devrimi, Batılı kalkınma modellerinden hoşnutsuzluk duyan, müreffeh ve olumlu bir geleceğin İslami kurumların yeniden hayata geçirilmesiyle kurulacağını uman Müslümanları cesaretlendirdi.²⁶ İran, devrimden sonra dini/İslami söylem kullanarak, gerçekleştirilen bu devrimin sadece İran’a ait olmadığı, bütün Müslümanların devrimi olduğu imajını vermeye çalıştı. Orta Doğu’nun kapılarının kendisine ancak “din” yoluyla açılabileceğini biliyordu. İran, devrimi bütün Müslüman ülkelerde yayma hususunu anayasasına da yerleştirdi.²⁷ Özellikle Filistin sorunu İran açısından dini söylemini yürürlüğe koyduğu gerekli araçları İran’a sağladı. Bölgede, Camp David Anlaşması sonrasında Arap Milliyetçiliğinin başarısızlığının tescil edilmesiyle Siyasal İslam’ın yükselişi İran’ın Orta Doğu’ya yönelik politikasındaki dini referansların gücünü artırdı. Günümüze daha net görüldüğü üzere İran, Orta Doğu’da devletten-devlete diplomasiden daha fazla devletten “Arap sokağı” olarak adlandırılan halka diploması

²⁴TC Ekonomi Bakanlığı Tahran Ticaret Müşavirliği İran İslam Cumhuriyeti Ülke Raporu 2015

²⁵ Nurullah Gür, Şerif Dilek “Nükleer Anlaşma Sonrasında İran’da Ekonomi Diplomasisi Mevsimi”, SETA sayı 120, Şubat 2016

²⁶ CLEVELAND L. William, “Modern Ortadoğu Tarihi, 2.Basım, 2015, sf.467

²⁷ Bu husus İran Anayasasının 154. Maddesinde yer almaktadır.

yürütmektedir. Çünkü İran Orta Doğu’da devletleri kazanamayacağını gayet iyi bilmektedir.²⁸

İran’da devrimden hemen sonra başta Humeyni olmak üzere, devrimin liderleri bütün Müslümanların haklarının savunucusu ve koruyucusu olduklarını dile getirdiler. Filistin, Kudüs, Lübnan kendi sorunlarıymış gibi söylemlerde bulundular. Daha da ileri giderek, dünyanın neresinde olursa olsun İslam’a yapılan her saldırıyı kendilerine yapılmış olarak gördüler ve bu yönde tavır aldılar. Örneğin, Salman Rüşdi’nin İslam’a hakaret içeren kitabından sonra verilen tepkide olduğu gibi. Bu tarz tepkiler/politikalarla, rejimi içeride güçlendirirken dışarıda da bütün Müslümanların desteği, en azından sempatileri kazanılmak istenilmektedir.²⁹

İran’ın dini bir yumuşak güç enstrümanı olarak kullandığı diğer bir alan ise hac organizasyonudur. İran hac ibadetini kendi ideolojini yayabileceği uygun bir zemin olarak görmekte ve bunu en iyi şekilde kullanacak metodları geliştirmektedir. Dini lider Ayetullah’a bağlı İran Hac Organziasyonu tarafından bütün bu faaliyetler organize edilmektedir.³⁰

İran Şiiliği dış politikasının en önemli unsuru haline getirmiştir. Şiilik üzerinden Lübnan, Suriye, Irak, Bahreyn, Yemen, S.Arabistan, Afganistan, Pakistan halklarına yaklaşmakta, kendisini Şiilerin hamisi olarak görmektedir. Bu sayede hem bu ülkelerin yönetimi üzerinde hem de Şii halk üzerinde etkisini güçlendirmektedir. Ancak bu durum, S.Arabistan ve Bahreyn örneğinde olduğu gibi Sünni yönetimler ve halklar nezdinde tepkiye neden olmaktadır. İran, Şiilik politikasını sadece Müslüman ülkelerde uygulamakta ve yaymaya çalışmaktadır. Bunun için kurumsallaşmış yapılara sahiptir. Bunlardan en önemlisi eğitim kurumlarıdır. Şiiliğin yayılmasında, gelişmesinde ve öğretilmesinde iki önemli eğitim merkezi vardır; Bunlar Necef Dini Okulu ve Kum Dini Okulu’dur.

Necef Dini Okulu; Hz. Alinin şehit olduğu zamana kadar Necef fazla tanınmış bir şehir değildir. Hz. Ali’nin türbesinin burada bulunması Necef’in hızla tanınmasına sebep olmuştur. Şii din âlimi Şeyh Nasreddin Tusi’nin Bağdat’tan Necef’e göç edip yerleşmesinden sonra dini okul kurulmuş ve Necef, Şii dünyasının merkezi konumuna gelmiş ve Şii ekolü burada şekillenmeye başlamıştır.³¹

²⁸YEGIN, Abdullah, 2015, SETA, Analiz, “İran’ın Yumuşak Gücü”, sayı:118

²⁹A.g.e.

³⁰ALANAZİ, Abdullah Khuliyf A. “SaudiArabia’sImplementation of Soft Power Policy to Confront Iran’sObvious Threats”Master of Arts in Security Studies, Naval Postgraduate School, December 2015

³¹YitzhakNakash, “TheShi’is of Irak”, Princeton UniversityPress, 1. Baskı 1995, New Jersey, s.18

Kum Dini Okulu; Kum İran’da Şii mezhebini kabul eden ilk şehirlerden biridir. İmamların hayatta olduğu dönemlerde imamların nezdinde Şii düşünceyi kabul eden ve bu doğrultuda eğitim gören İranlı öğrenciler söz konusu mezhebi yaymak için Kum Şehrini tercih etmişlerdir ve bu çerçevede Kum’da dini okullar açmışlardır. Bundan sonra Kum, Şiiliğin önemli bir merkezi olma özelliğini her geçen gün hem Şii âlimlerin buraya göçü ile hem de yetiştirdiği öğrenci sayısındaki artışla pekiştirmiştir.³²

Dış Politika ve Diplomasi

İran dış politikasının esas karakterini Devrim ve sonrasında yaşanan hadiseler şekillendirmiştir. İki kutuplu Dünya Sisteminde “ne Batı, ne Doğu” söylemiyle hareket eden İran, Soğuk Savaş sonrasında “Büyük Şeytan ABD”nin tek kutuplu hegemonyasına karşı çok kutupluluğu savunan bir retorik geliştirmiştir.³³ İran, İslam Devrimi sonrasında normatif bir söylem geliştirerek emperyalizme karşı mücadele edeceğini açıklamıştır. Westfalyan Düzeni dışında, ulus devlet merkezli değil, tüm ümmetin çıkarlarını önceleyen bir strateji izleyeceğini belirtmiştir. Pratik karşılığı zayıf olan bu söylem, özellikle Batı ve kurumlarını post-kolonyal düzen olarak algılayan geri kalmış bölge ülkeleri nezdinde İran’a etkin bir yumuşak güç uygulama imkânı vermiştir. İran dış ilişkilerini 111 dış temsilciliği vasıtasıyla yürütmektedir.³⁴ Asya-Pasifik ülkelerinin 17’sinde elçiliği vardır. 31 Avrupa ve 22 Afrika ülkesinde İran elçiliği mevcuttur. Latin Amerika ülkelerinden altısı ile elçilik düzeyinde ilişki mevcut olup üçü ile de bu konuda anlaşma yapılmıştır. Buna göre İran Ortadoğu devletlerinin yüzde 86,67’si, Asya-pasifik ülkelerinin yüzde 56,67’si, merkezi Avrasya ülkelerinin tamamı, Avrupa devletlerinin yüzde 75,61’i, Afrika ülkelerinin yüzde 42,31’i ve Latin Amerika devletlerinin yüzde 20’si ile elçilik düzeyinde ilişkiye sahiptir.³⁵ Ruhani liderliğinde ve CevadZarif’in Dışişleri Bakanlığında Nükleer Anlaşma sonrasında daha aktif bir politika izleme ve dünyayla bütünleşme çabaları dikkat çekmektedir. Dolayısıyla İran dış temsilcilikleri sayısında da bir artış olması beklenebilir.

³² Mehmet Şahin, “Şii Jeopolitiği: İran için Fırsatlar ve Engeller” Akademik ORTA DOĞU, Cilt 1, Sayı 1, 2006, s. 39-55.

³³ M. R. Dehshirive M.R. Majidi, “Iran’s Foreign Policy in Post-Revolution Era: A Holistic Approach”, The Iranian Journal of International Affairs Vol. XXI, No.1-2. Winter-Spring 2008-09

³⁴ İran Dışişleri Bakanlığı resmi sitesi, <http://en.mfa.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=3&pageid=2136>

³⁵ YEGIN, Abdullah, 2015, SETA, Analiz, “İran’ın Yumuşak Gücü”, sayı:118

Toplum Modeli

İran'ın toplumsal modelinin diğer halklar nezdindeki çekiciliği çok sınırlıdır. Yetersiz eğitim, sağlık ve yaşam koşulları dış dünyada olumlu olarak algılanmamaktadır. Ancak BM Kalkınma Programı tarafından hazırlanan İnsani Gelişme Endeksine³⁶ göre İran 188 ülke içerisinde 69. sırada bulunmakta ve bölge ülkelerine göre daha iyi bir konum elde etmektedir. Özgürlüklerin çok kısıtlı olması ve yabancıya karşı güvensizlik, katı dini kurallar da İran'ın yurt dışı imajını olumsuz olarak etkilemektedir. Bu durumun İran'ın yumuşak gücüne olumsuz etkisi yöneticiler tarafından pek dikkate alınmamakta, daha çok dini liderin kişiliğinde din ve mezhep ile politik başarılar üzerinde durulmaktadır.

Ekonomik Gelişme

İran ekonomisi izlediği dış politikadan çok fazla etkilenmiş ve sahip olduğu doğal kaynakların varlığına rağmen istenen başarıyı yakalayamamıştır. İran'da kişi başına düşen gelir düşük, işsizlik oranı yüksek ve alt yapı yetersizdir. İran Küresel Rekabet Endeksinde 140 ülke içerisinde 74. Sırada bulunmaktadır.³⁷ Ancak nükleer müzakerelerin anlaşmayla sonuçlanması İran'a yeni fırsatlar sunmuştur. İran ekonomik olarak bir çok ülkenin gündemine girmiştir. Sahip olduğu petrol ve doğal gaz ile genç nüfus ekonomik açıdan İran'a avantaj sağlamaktadır.

Kültür, Bilim ve Spor

Kültürel Miras

İran'ın 9 Ortadoğu ülkesinde 11 kültürel temsilciliği bulunmaktadır. Bunun yanında İran'ın 9 Asya-Pasifik ülkesinde 17 kültür konsolosluğu bulunmaktadır. Bunlardan 8'i Pakistan'dadır. Merkezi Avrasya'da ise İran'ın kültürel elçiliği bulunmayan sadece iki ülke vardır. İran'ın 12 Avrupa ve 11 Afrika ülkesinde de kültür temsilcilikleri mevcuttur.³⁸

İran Pers kültürünü her platformda öne çıkaran bir yaklaşım sergilemektedir. Devrim yıllarının başlangıcında Şah döneminde çok öne çıkarıldığı için biraz mesafeli durulmuşsa da genç nesiller arasında Perslik vurgusu artmaktadır. Hatemi 1998'de yaptığı bir konuşmada “...İran'ın İslam öncesinde de gurur duyacakları bir medeniyeti vardı...bazıları bunu İslam adı altında yok etmek istiyor...bizim kimliğimiz İran-İslamıdır.”³⁹ diyerek bir anlamda Şah dönemi uygulamalarının sürekliliğine vurgu yapmaktadır. Aynı şekilde daha muhafazakar olan Ahmedinejad döneminde nevrüz kutlamalarının

³⁶United Nations Development Programme (UNDP), The 2015 Human Development Report

³⁷World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2015-2016

³⁸YEGIN, Abdullah, 2015,

³⁹Shabnam J. Holliday, “Defining Iran: Politics of Resistance”, Ashgate Publishing, 2011, s.104

uluslararası hale getirilmesi yönünde çok çaba sarf edilmiş, BM’de dini olmayan bayramlar statüsüne alınmıştır. Türk, Kürt, Ermeni, Beluci, Fars gibi 300 milyon halkın yaşadığı bir coğrafyada etkisini hala gösteren ve bir Pers bayramı olarak kabul edilen nevruz, İran’a kültürel yumuşak güç unsuru olarak geniş bir alan sunmaktadır.⁴⁰

Devrimden sonra dini lidere bağlı Kültür Devrimi Konseyini kurulmuştur. Bu kuruluş vasıtasıyla Şiiğin desteklenmesi, medya ve iletişimin yönetilmesi ve Şiilik faaliyetlerinin koordinesi maksadıyla, yurt dışında temsilcilikler açılmıştır. Bu organizasyon 44 ülkedeki temsilcilikleriyle Dünya Ehli BeytAsemblesi çatısı altında görev yapmaktadır.⁴¹

Fars milliyetçiliği, tarihsel geçmişine dayanan ideolojik boyutu içinde, İran vatanseverliği ve Fars dilinin üstünlüğü argümanı üzerine kurgulanmıştır. 19. yüzyıl içinde kaybedilen veya emperyalist güçlerce işgal edilen İran toprakların tekrar geri alınacağı inancı veya bu topraklara duyulan hasretin oluşturduğu “Kutsal İran Toprağı” edebiyatı, tarihte büyük işler başarmış Pers/Aryan ırkının mirasçıları oldukları fenomeni ile buluşarak, dinsel Şii ideallerden ayrı, milli hissin oluşmasına zemin hazırlamıştır.⁴² İran milliyetçiliği oluşurken hem tarihi şan ve şeref üzerinden bir gurur, hem de dış güçlerin topraklarını işgal etmesi ve kaynaklarını sömürmesi üzerinden bir kurbanlaştırma yaparak iki yönlü bir turum sergilemiştir. Mollalar 1979’da Şahı devirip iktidarı ele geçirdiğinde takip edilen Fars milliyetçiliğinde herhangi bir değişiklik olmamıştır. İran’ın milliyetçilik politikası, pozivistmodernist öğeler taşır ve öteki unsurları Fars kültürü potasında eriterek bir İran milliyetçiliği güdülmesi politikasıdır. Bu nedenle Türklerin, Kürtlerin, Belucilerin etnik bir unsur olarak hakları yok denecek kadar azdır.

İran’da İslam ve Şiiliğe ek olarak Farsça da önemli bir unsurdur. Farsça her ne kadar İrani kimliğin asli unsuru olsa ve Meşrutiyet Devrimi’nden sonra İran’ın milli dili olarak kabul edilmiş olsa da, İran sınırlarını aşan bir coğrafyada konuşulmaktadır. Mezopotamya halklarından farklı olarak İranlılar, İslamiyetten önceki geçmişlerinin bilincini korumuşlar ve başarılarıyla gurur duymaktadırlar. Geçmişteki hatıraları tarihi olmaktan çok efsanevi olduğu halde çok canlıdır, sanat ve edebiyatta önemli yerleri vardır. Kendi dillerini de korumuşlardır. Fars dili ve kültürü üzerinden varlıklarını korumuşlardır. Farsça bugün de ülkenin en önemli birleştirici unsuru olarak işlev

⁴⁰HivaFeizi ve Babak Talebi, “Iran’sSoftPowerBorne of NecessityandComplexity of its Multi-Exchange”, TheJournal Of PublicDiplomacy, Vol.3, 2012, Iss.1 Art.6

⁴¹ALANAZİ,Abdullah Khuliyf A. “SaudiArabia’sImplementation of SoftPowerPolicytoConfrontIran’sObviousThreats”Master of Arts in Security Studies, Naval Postgraduate School, December 2015

⁴²Arif Keskin <http://www.milliyet.com.tr/dr-arif-keskin-iran-in-siyasi-politikasi-konya-yerelhaber-1170624/> (14.05.2016)

görmektedir.⁴³Farsça ayrıca Hindistan, Pakistan, Türkiye, Bosna Hersek, Arnavutluk, Sırbistan, Hırvatistan, Karadağ, Makedonya gibi birçok ülkede konuşulan dilleri etkilemiştir. Farsça hâlihazırda İran ve Tacikistan'ın tek resmi dili, Afganistan'ın ise resmi dillerinden birisidir. Ayrıca Hindistan ve Pakistan'da bazı Farsça lehçeler hala kullanılmaktadır.⁴⁴

İran dışişleri bakanı Muhammed Cevad Zarif Tahran'da Sadi kurumu oturumunda yaptığı konuşmada, Amerika gibi ülkelerin bir yandan saldırıya uğrayacak ülkenin dilini öğrenmek ve diğer yandan Amerikan'ın muktedir, güçlü olduğunu ima eden filmlerin yapımı için büyük masraflarda bulunduğunu ve bununla da Amerikan kültürünü yaymaya çalıştığını belirterek, Farsça dilini, İran'ın dünyadaki gücü ve kudretinin bir vesilesi olarak nitelemiş ve İrani-İslami kültürün köklerinin araştırılmasının İran'ın Orta Asya ülkeleri, Hindistan, Kuzey ve doğu Afrika ülkeleri ile yakın tarihi ve kültürel ilişkilerinin bağlantı halkalarını ortaya çıkarabileceğini belirtmiştir. İran İslam cumhuriyeti dışişleri bakanlığının yurt dışında Farsça dil eğitim kursları düzenlemeye hazır olduğunu belirten Zarif, kaybolmuş Farsça dili kürsüleri yeniden ihya edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁴⁵

İran bu dil faaliyetlerini yürütmek üzere 45 ülkede 600'ün üzerinde İranoloji merkezleri kurmuştur. 5 Ortadoğu ülkesinde 13 merkez, 8 Asya-Pasifik ülkesinde 38 merkez, 7 Merkezi Avrasya ülkesinde 203 merkez, 21 Avrupa ülkesinde 281 merkez, Gana'da 1 merkez ve Kuzey Amerika'da 99 merkez mevcuttur. Aynı şekilde dünyanın farklı ülkelerinde 100 civarında Farsça öğrenim merkezi mevcuttur.⁴⁶Sivil organizasyonlar da dikkate alındığında bu sayıların artacağı değerlendirilmektedir. İran yumuşak güç unsurlarını en çok merkezi Avrasya ülkelerinde kendisiyle ortak dil bağı olan ülkelerde kullanmaktadır. İran'ın yumuşak güç kullanımında en çok başarı elde ettiği unsurlar çeşitli ülkelerdeki İranoloji kuruluşlarıdır. İran, dili Şii'lik ve İslam üzerinden kullanıma sunarak kendisine geniş bir yumuşak güç alanı kazanmaktadır. Bu durumu Ortaylı "*Galiba maddi zenginlikleri ve sorunları olan İran toplumunun kültürel kimlik konusundaki sağlam yanına hayran olmamak mümkün değil*" diyerek ifade etmektedir.⁴⁷

Bilim ve Eğitim

İran'ın akademik çalışmalarıyla ilgili olarak, Taha Akyol'unda makalesinde belirttiği gibi son dönemde İran merkezli akademik yayınlarda bir

⁴³ Bernard Lewis, Ortadoğu-İkibin Yıllık Ortadoğu Tarihi, Arkadaş Yayınevi 11. Baskı, Ankara 2015, s.414

⁴⁴ YEGIN, Abdullah, 2015, SETA, Analiz, "İran'ın Yumuşak Gücü", sayı: 118

⁴⁵ <http://turkish.trib.ir> (İran Radyosu)

⁴⁶ YEGIN, Abdullah, 2015

⁴⁷ İlber Ortaylı, "İran'ı bir arada tutan kültür", Milliyet Gazetesi, 14 Mart 2009

artış gözlemlenmektedir.⁴⁸İran'ın bilimsel yayınlardaki bu artışın Batıyla yaptığı nükleer anlaşma sonrasında hızlanacağı değerlendirilmektedir. İran; Komor, Venezuela, Lübnan, BAE, Pakistan, Dubai, Ermenistan ve Tanzanya'da üniversite şubeleri açmış durumdadır. Ayrıca Afganistan, Tacikistan, Kanada ve Malezya'da da bu konuda planlamalar yapmış durumdadır. Ortak araştırma ve mühendislik projelerinin gerçekleştirilmesi hedefiyle bir İran-Afganistan Üniversitesi kurulması kararlaştırılmıştır. İran kendi açık öğretim üniversitesinin bir şubesini Afganistan'da açmış yine İran Firdevsi Üniversitesinin şubesi olarak Herat'ta Hâce Abdullah Ensari Üniversitesi'ni kurmuştur. Suriye'de 2009 yılında İran Terbiyet Müderris Üniversitesi'nin şubesi Farabi Üniversitesi açılmıştır.⁴⁹ İran, Kum Medreseleri üzerinden yürüttüğü dini eğitim faaliyetlerinin yanında pozitif bilimlerde de bir atılım içerisinde bulunmaktadır. Devrim ve İran-İrak Savaşı nedeniyle gelişmesi sekteye uğrayan eğitimin yapısal sorunları çözüldükçe, İran'a bölgede farklı avantajlar sağlayabilecektir.

Diğer taraftan, Politicaland International Studies (IPIS) ve Centerfor International ResearchandEducation (CIRE) İran'ın uluslararası politika ve güvenlik konularında Dışişleri Bakanlığı bünyesinde çalışmalar yürüten merkezleridir. MajlisResearch Center (MRC) Meclis adına araştırmalar yapan bir kuruluştur. InstituteforMiddle East Strategic Studies (IMESS) ve Tehran International StudiesandResearchInstitute (TISRI) adlı kuruluşlar bağımsız olarak faaliyet yürütmektedir. Ayrıca International StudiesJournal (ISJ) gibi akademik dergilerle uluslararası kamuoyuna ulaşılmaya çalışılmaktadır.⁵⁰

Spor

Spor da günümüzde sadece bir yarışma olmaktan çıkarak üzerinden mesaj verilen bir enstrüman haline gelmiştir. Sporun demokratik kültürün gelişmesine katkı sağlayacağı belirtilmektedir.⁵¹ BM Spor Geliştirme ve Barış Ofisine göre spor, temel insan hakları içerisinde olmasının yanında Dünya Barışının korunması açısından da önem taşımaktadır.⁵²İran'da belli alanlarda kısıtlama olsa da spora gerekli önemi vermektedir. 2012 Yaz Olimpiyatlarında aldığı 12 madalyayla 17. sırada yer almıştır.⁵³ Ancak İran'ın uluslararası spor organizasyonlarına ev sahipliği yapması hususunda yetersiz kaldığı görülmektedir.

⁴⁸ Taha Akyol, "Bilimde İran Türkiye'yi geçti", [http://sosyal.hurriyet.com.tr/yazar/taha-akyol_329/bilimde-iran-turkiye-yi-gecti_26882569#\(26.05.2016\)](http://sosyal.hurriyet.com.tr/yazar/taha-akyol_329/bilimde-iran-turkiye-yi-gecti_26882569#(26.05.2016))

⁴⁹ A.g.e.

⁵⁰ Walter Posch "The Third World, Global Islamand Pragmatism, The Making of Iranian Foreign Policy", SWP Research Paper, 2013

⁵¹ <http://globalsportsdevelopment.org/sports-as-a-tool-for-social-inclusion-and-social-change/> (erişim: 10.06.2016)

⁵² [https://www.un.org/sport/content/why-sport/overview\(erişim:10.06.2016\)](https://www.un.org/sport/content/why-sport/overview(erişim:10.06.2016))

⁵³ [https://en.wikipedia.org/wiki/Sport_in_Iran\(erişim:10.06.2016\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Sport_in_Iran(erişim:10.06.2016))

Aşağıda Tablo 3’te İran’ın yumuşak gücü genel olarak değerlendirilmiş ve SWOT analizi yapılarak güçlü ve zayıf yanları ile fırsatlar ve riskler ortaya konmuştur.

Güçlü Tarafları	Zayıf Tarafları
• Tarihi ve kültürel miras • Şiiilik Mezhebi hamiliği • Anti-Amerikancı/anti-emperyalist söylem • İslamcılık söylemi • Dini turizm	• Özgür medyanın olmaması • Sivil toplum zayıflığı • Diaspora ile zayıf ilişki • Turizmin yetersizliği • Devlet kontrolündeki ekonomi/işadamları eksikliği • Dine dayalı politik sistem • Uluslararası toplumla çatışma • Zayıf ekonomik yapı • Gelişmemiş eğitim ve bilim
Fırsatlar	Riskler
• Nükleer Anlaşma/Uluslararası toplumla uzlaşma • Genç nüfus/spor ve bilimde ilerleme • Doğal kaynaklar	• Ortadoğu’da mezhepçi politika izleme • Söylem tutarsızlığı • İdealizmden realizme doğru evrilme • İsrail karşıtlığına duyulan kuşku

Tablo 3: İran’ın Yumuşak Güç Unsurları SWOT Analizi

İRAN’IN YUMUŞAK GÜCÜNÜN TAHDİTLERİ ve ZORLUKLARI

Bir önceki bölümde İran’ın yumuşak güç araçları bakımından avantajlı olduğu alanlar ortaya konmuştur. Her ne kadar İran bu avantajlara sahip olsa da birçok zorluk ve problemlerle karşılaşmaktadır.

İslam dayanışması ve özgürlüğü savunan İran Filistinli Müslümanlara verdiği desteği Rusya ile olan ilişkilerine zarar vereceği endişesiyle Çeçen Müslümanlardan esirgemiştir. Aynı şekilde Hamas ve Hizbullah’a gösterdiği Müslüman dayanışmasını Şii Azeri Müslümanlardan esirgemiştir. İran Amerika’yı ahlaki açıdan kınarken, sosyalist ülkeler Küba ve Venezüella ile ilişkilerini geliştirmektedir.⁵⁴

İran, dış politikasında farklı ülke ve gruplara karşı farklı argümanları kullanma politikası izlemektedir. Devrimci İslamcılara karşı Siyasal İslam

⁵⁴Karim Sadjadpour Reading Khamenei: The World View of Iran’s Most Powerful Leader Carnegie Endowment for International Peace 2009

söylemi, muhafazakârlara karşı Şiiliği, sekülerlere karşı Üçüncü Dünya söylemini öne çıkarmaktadır.⁵⁵ Yakın komşularına karşı pragmatik bir yaklaşım sergileyen İran, toprak bütünlüğü, egemenlik, ekonomik çıkarları esas alan bir politika izlemektedir. İslam ülkeleriyle birebir ilişkilerde İslami kimliği ön plana çıkarmaktadır. Bazı durumlarda Şiilerin hamiliği rolüne soyunmakla birlikte, Filistin özelinde İslam savunuculuğu politikası gütmektedir. Dünyanın geri kalan ülkelerinde ise İran antiemperyalist bir tutum sergileyerek Üçüncü Dünya söylemini kullanmaktadır.

2008 yılında BMGK geçici üyeliği için yapılan seçimlerde İran'ın sadece 32 ülkeden destek alması yukarıda uygulanan çelişkili dış politika yaklaşımının aslında pek başarılı olmadığını göstermektedir.⁵⁶

İran'ın Devrim sonrası ortaya koyduğu, siyasal İslam, Şiilik, Humeyn'nin konuşmaları, anayasasında belirtilen hususlar ve tarihi kültürel arka plandan ortaya çıkan normatif söylem, söz konusu İran'ın çıkarları olduğunda ahlaki, ideolojik ve ruhi yapısından sıyrılarak realist bir yapıya bürünmektedir.⁵⁷

İran anayasasında da belirtildiği gibi Westfalyan Dünya Düzeni dışında kendisine İslamcı *supra-national* hedeflerini uygulayabildiği noktaya kadar uygulamakta⁵⁸, pragmatik çıkarıcı dış politikası gereği zaman zaman tam da Westfalyan düzende olduğu gibi seküler realist reflekslerle hareket edebilmektedir.

Tarihi Fars-Arap rekabetinin yeni sistemle birlikte yerini Şii-Vehhabi çekişmesine bırakması, İran'ın Ortadoğu'da dini, bir dış politika aracı olarak kullanmasının yolunu açmıştır. Batı hegemonyası ve İsrail aleyhtarı ve dini söylemle bezediği dış politikasıyla Müslümanlar arasında prestij kazansa da ilginçtir devrimden sonra ne İran'ın Amerika'ya ne de Amerika'nın İran politikalarına zarar verdiği görülmemiştir. Rejimin bekası ve çıkarları için idealizmi bir kenara bırakan İran çoğu zaman gayet pragmatist davranabilmektedir. Şu an Irak, Yemen, Suriye, Lübnan gibi ülkelerde yürüttüğü vekâlet savaşlarıyla etkinliğini artırmaktadır. Nitekim İran, Irak, Lübnan ve Yemen'de Şiileri; Filistin'de ise Sünni Hamas'ı desteklemesi pragmatist tavrını ortaya çıkarmaktadır. İran Kafkasya ve Orta Asya'da ise idealist/İslami bir devlet gibi değil çıkarları peşinde koşan bir ulus-devlet gibi

⁵⁵WalterPosch “The Third World, Global IslamandPragmatism, TheMaking of IranianForeignPolicy”, SWP ResearchPaper, 2013

⁵⁶ “Iran Security Councilbidfails” <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/7675505.stm>(27.05.2016)

⁵⁷MahdiMohammadNia, “Discourseand Identity in Iran’sForeignPolicy”, IranianReview of ForeignAffairs, Vol. 3, No. 3, Fall 2012, pp. 29-64

⁵⁸HamoonKhelghat-Doost “IslamicSupra-Nationalism vs. WestphalianSovereignty:TheForeignPolicy of theIslamicRepublic of Iran”, Department of PoliticalScience, NationalUniversity of Singapore (NUS)

davranmaktadır. Çeçenistan ve Dağlık Karabağ sorunu söz konusu olduğunda İran, anayasasında ortaya konan dini temelli idealizmi unutup ulusal çıkar temelli dış politikasını devreye sokmaktadır. Bu bölgelerde uluslararası arenada ihtiyaç duyduğu Rusya'yı rahatsız edecek tutumlardan özenle uzak durmaktadır. Nitekim bu uğurda Çeçenleri Ruslara karşı, Azerileri ise Ermenilere karşı desteklemekten imtina etmektedir. Zira Arap uyanışı/devrimleri esnasında kendi çıkarını düşünerek Bahreyn ve Yemen'de muhalif grupları desteklerken seküler bir yönetim olan Suriye'nin yanında yer almaktadır.⁵⁹ İran'ın yumuşak güç kullanımı ile ilgili karşılaştığı zorluklar ve tutarsızlıklar birçok açıdan ele alınabilir. Bunlar:

Kültürel Çeşitliliğe Güvenlikçi Bakış

Yumuşak gücü diğer halkları cezbetme olarak kabul ettiğimizde İran'ın kendi halkına karşı bakışının etnik-dini farklılıkların ülkenin bütünlüğü için tehdit olarak gören güvenlikçi bir bakış olduğu, bu durumun bölge halkları üzerinde uzaklaştırıcı bir etkisi olacağı görülmektedir. İran vatandaşı olan Sünniler hak ihlallerine uğradıklarını sık sık dile getirmektedirler. Kendi ülkesinde bu şikâyetleri alan İran'ın fars kültür havzasında yer alan ülkelerdeki –örneğin Afganistan veya Tacikistan– Sünni kesimi ikna etmesi kolay gözükmemektedir. Ülkesindeki farklı etnik grupların kültürel haklarını vermekte sıkıntı olmasa da iş siyasal haklara geldiğinde ortaya problemlerin çıkıyor olması İran'ın örneğin Irak'taki Kürtleri ya da Azerbaycan Türklerini ikna etmesini zorlaştırmaktadır.⁶⁰

Hangi yumuşak güç unsurunun nerede ve ne dozda kullanacağına karar verememesi de İran'ın önündeki diğer bir açmazdır. İrancılık ile İslamcılık, Şiiilik ile Ümmetçilik arasında bazen tercih yapma zorunluluğu İran'ı zor durumda bırakabilmektedir. Bugün İran pratikte Ümmet yaklaşımını bir kenara atmış ve dünyanın her yerinde yaşayan Şiiilerin kendi kendini yönetebilir olmasını hedeflemektedir. Bu yaklaşım dünya Müslümanlarına yönelik mesajların gerçekçiliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Aynı şekilde “Kültürel İran” yaklaşımı ile tarihsel İran coğrafyasını hedeflemesi coğrafya dışındaki Müslümanlara sunacağı vaatlerin sahiciliğini gölgelemektedir.⁶¹

Batı kültürünün baskın cazibe ve etkinliği karşısında baskıncı görünüm İran'ın karşılaştığı bir diğer önemli sorundur. Bugün Batılı yaşam tarzı ve özgürlük anlayışı İran'ın nüfuz alanı olarak gördüğü birçok bölgedeki insanları

⁵⁹Mehmet ALACA, [http://www.surecanaliz.org/tr/article/iran-dis-politikasini-velayet-i-fakih-kurumu-uzerinden-okumak\(27.05.2016\)](http://www.surecanaliz.org/tr/article/iran-dis-politikasini-velayet-i-fakih-kurumu-uzerinden-okumak(27.05.2016))

⁶⁰YEGIN, Abdullah, 2015, SETA, Analiz, “İran'ın Yumuşak Gücü”, sayı:118

⁶¹A.g.e.

cezbetmekteyken buna karşı İran'ın olumladığı yaşam tarzı İran içerisinde bile ciddi muhalefetle karşı karşıyadır.⁶²

Silahlanma, Nükleer Güç Mücadelesi

İran'ın revizyonist dış politikası ve Şiiiler üzerindeki etkisi, ABD ile iyi ilişkiler içerisinde olan, statükocu, geleneksel yönetimlerin hâkim olduğu Körfez ülkelerini rahatsız etmektedir. Körfez ülkelerindeki kayda değer Şii nüfus, İran ile bazı ülkeler arasında deniz sınırı ve toprak anlaşmazlıklarına İran'ın Körfez'de üstünlük kurma gayesi ile bir arada düşünüldüğünde Körfez ülkeleri, İran'ın nükleer silah yeteneğine kavuşmasını istememektedirler. Dolayısıyla, İran'ın nükleer faaliyetlerini Körfezin güvenliği için bir tehdit olarak görmektedirler. Körfez İşbirliği Konseyi'nin (KİK) toplantılarında İran'ın nükleer faaliyetlerine ilişkin kaygılar bir çok defa dile getirilmiştir.⁶³

Arapların çoğu, İran'ın Suriye rejimine desteğinden rahatsız olmakta ve Tahran'ın Irak'ta giderek artan müdahale ve etkisinden endişe duymaktadır. Araplar, İran'ın benzer faaliyetleri Yemen'de, Lübnan'da, Körfez'de ve Ortadoğu'nun diğer bölgelerinde yapmasından da endişe etmektedir. İran'ın bölgedeki kaosu ve stratejik boşluğu Arapların egemenliklerine tecavüz etmek ve kendini bölgenin hakimi ilan etmek için kullanacağından korkmaktadırlar.⁶⁴ P5+1 Ülkeleri ile İran arasında imzalanan nükleer anlaşmanın, ABD'nin Asya'ya yönelme ve Çin'i dengeleme politikası nedeniyle bölgede oluşacak güç boşluğunun İran ile doldurulacağı yönündeki emareleri güçlendirdiğini söylemek mümkündür.

Irak'ta Saddam Sonrası İzlediği Politika

“İran-İrak coğrafyası ve kültürünün birbirinden ayrılması mümkün değil. İran şu antarih boyunca olduğu gibi büyük bir imparatorluk halindedir. Bağdat da sadece medeniyetimiz altında olan bir şehir değil, kimlik, kültür merkezimiz ve başkentimizdir.” İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin danışmanlarından Ali Yunusi'nin Mart 2015'teyaptığı bir konuşmada söylediği iddia edilen bu cümleler aslında İran'ın Irak'a bakışını özetlemektedir. Her ne kadar İran makamlarınca bu cümlelerin Yunusi'ye ait olmadığı açıklansa da Irak Dışişleri Bakanlığı tarafından bu sözlerin kınanması ve sorumsuzca yapılan açıklamalar olarak nitelendirilmesi bu sözlerin Iraklılar

⁶²A.g.e.

⁶³Bayram SİNKAYA, “İran'ın Nükleer Programına Arap Ülkelerinin yaklaşımı”, Ortadoğu Analiz, Mart 2010 Cilt 2 - Sayı 15

⁶⁴Marwan Bishara, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/iran-nukleer-anlasmasi-siyaset-ve-strateji>, (14.05.2016)

tarafından nasıl algılandığını göstermesi açısından önemlidir.⁶⁵ İran ve Suudi Arabistan'ın bölgedeki güç mücadelesi her geçen dönem Irak üzerinde daha da fazla hissedilmektedir. İran, Irak, Suriye ve Lübnan'ı içine alan bir Şii Hilali kurma stratejisi izlemektedir. Özellikle Maliki yönetimini destekleyerek Irak'ta mezhep çatışmasını/ayrışmasını hızlandırmıştır. İran Irak hava sahasını kullanarak Suriye'de Esad Yönetimini desteklemiştir.⁶⁶ İran Devrim Muhafızları Ordusu Kudüs Gücü Komutanı General Kasım Süleymani Irak'ta etkin bir figür haline gelmiştir. Bütün bu gelişmeler bölgedeki Sünni yönetimlerde endişe yaratmaktadır.

Suriye Politikası

İran, Orta Doğu'ya yönelik dış politikasında dini retorik üzerinden hareket etse de İran çıkarları söz konusu olduğunda bundan vazgeçebilmektedir. Suriye Baas Yönetiminin 1982 yılında Hama'da Sünnilere karşı yapmış olduğu ve binlerce kişinin öldürüldüğü katliama, İran'dan herhangi bir olumsuz tepki gelmemiş, aksine ilişkiler stratejik seviyede sürdürülmüştür.

İran, Tahran-Bağdat-Şam-Beyrut eksenini oluşturma yönündeki stratejisini adım adım hayata geçirmektedir. İran'ın bölgeye yönelik stratejinin ana çatisını bu yaklaşım oluşturmaktadır. Bu maksatla İran, Suriye'de Rejimin bütün vahşi uygulamalarını desteklemektedir. İran, Suriye'de rejime her türlü diplomatik, ekonomik ve lojistik destek verirken, sahada ise bizzat askeri varlığıyla bulunmakta, İran adınavekalet savaşı veren Iraklı, Afgan, Pakistanlı Şii milisgüçleri bölgeye göndermekte ve Hizbullah vasıtasıyla savaşı sürdürmektedir. İran yıllık 6 milyar doları bulan mali desteği ve 20.000 Şii savaşıyla⁶⁷ bölgede varlığını pekiştirmektedir.

İran'ın Suriye'de izlemiş olduğu bu strateji İslam Devrimi ideolojisinden etkilenen Sünnileri derinden etkilemiş ve İran'ın ümmet idealinden çok kendi çıkarlarını düşünen bir devlet olduğu algısını güçlendirmiştir.

Yemen Politikası

Yemen İran açısından öncelikli bir ülke olmamasına rağmen, Suudi Arabistan ile olan rekabet açısından önem taşımaktadır. İran ile Suudi Arabistan'ın Yemen'de etkinlik kurmamücadelesi jeopolitik ve mezhepsel rekabet üzerinden yürütülmektedir. Yemen'de İran'ın Irak ve Suriye'ye göre

⁶⁵Cemalettin Taşken, "Bağdat, İran'ın Kültür Başkenti mi?"<http://ankarstrateji.org/yorum/ba-dat-i-ran-n-kultur-ba-kenti-mi/>(27.05.2016)

⁶⁶KennethKatzman, "İran'sForeignPolicy", CongressionalResearch Service, Ocak 2016

⁶⁷KennethKatzman, "İran'sForeignPolicy", CongressionalResearch Service, Ocak 2016

doğrudan bir müdahale ve desteği görülmemekle birlikte, Husilere diplomatik ve maddi desteğin olduğu belirtilmektedir.⁶⁸

Afganistan ve Pakistan

Afganistan ve Pakistan gerek etnik, kültürel ve mezhebi yapısı, gerekse de uzun süredir içinde bulunduğu karmaşık politik süreçlerden ötürü İran tarafından nüfuz alanı olarak görülmektedir. İran Afganistan'a karşı çok katmanlı bir strateji izlemektedir. Ekonomik ve siyasi olarak merkezi yönetim desteklenmekte, İran yanlısı olan gruplarla ilişkiler geliştirilmektedir. Afganistan, tarihsel açıdan Büyük Aryan bölgesinin ve son dönemlerde İran'ın sıklıkla vurgu yaptığı "kültürel İran"ın doğal bir parçası olarak görülmektedir. İki ülke arasındaki dil akrabalığı ve Afganistan nüfusunun yaklaşık beşte birini oluşturan Şii nüfus İran'a geniş fırsatlar sunmaktadır.⁶⁹

Pakistan 30 milyon civarında Şii vatandaşı ile dünyada İran'dan sonra en kalabalık Şii nüfusa sahip ülke olma özelliği taşımaktadır.⁷⁰ Bu da İran'ın Pakistan'a yönelik ilgi ve nüfuz çabasının kaynak ve avantajını oluşturmaktadır. Bütün bunlarla birlikte hem Afganistan hem de Pakistan'da İran için tehdit oluşturacak ciddi bir ideolojik ve mezhebi potansiyel mevcuttur. Tüm bunlar İran'ın bu iki ülkeyle yakından ilgilenmesine yol açmaktadır.⁷¹

Orta Asya, Kafkaslar:

İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasının oluşumunda sürekli olarak tekrarlandığı üzere, din önemli bir faktördür ve bu böyle bilinmektedir. İran'ın Orta Doğu'ya yönelik dış politikasına baktığımızda dini referansların ön planda olduğu görülmektedir. Fakat aynı yaklaşımı, İran'ın Kafkasya ve Orta Asya politikasında görmek mümkün değildir. İran bu ülkelerin seküler liderleri ile pozitif ilişkiler geliştirmeyi başarmıştır. Türkçenin çeşitli lehçelerinin konuşulduğu Bölgede sadece Tacikistan Farsça konuşmaktadır. İran bu ülkelerin dini radikal örgütlerden duyduğu endişeyi kendi lehine kullanmaktadır.

Rusya'yı rahatsız edecek yaklaşımlardan özenle sakınmaktadır. Bu konuda hem Azerbaycan topraklarının Ermenistan tarafından işgaline sessiz kalmış, hem de Çeçenistan sorununda dini hiç dikkate almayan bir politikayla Rusya'nın "toprak bütünlüğüne saygılı olduğunu" dile getirmiştir. Kafkasya'da Azerbaycan ile Ermenistan arasında yaşanan Dağlık Karabağ sorunu ve İran'ın bu sorun karşısında aldığı tavır dinin İran dış politikasındaki yerini açık bir şekilde göstermektedir. İran Azerbaycan'la sadece aynı dini paylaşmakla

⁶⁸ A.g.e.

⁶⁹ SETAANALİZ İran-Suudi Arabistan Rekabetinin Bölgesel Yansımaları, 2016 SAYI: 148

⁷⁰ A.g.e.

⁷¹ SETAANALİZ İran-Suudi Arabistan Rekabetinin Bölgesel Yansımaları, 2016 SAYI: 148

kalmayıp, aynı zamanda aynı mezhebi (Şiilik) hatta Şiiliğinde aynı kolunu (İmamiyeŞiası) paylaşmaktadır. Buna rağmen, Dağlık Karabağ sorununda Azerbaycan'ın "haklı davasında" destek vermediği gibi Ermenistan'la gayet iyi ilişkiler kurabilmektedir.⁷²

İslam İşbirliği Teşkilatı Sonuç Bildirgesi

Türkiye'nin ev sahipliğinde İstanbul Kongre Merkezi'nde düzenlenen İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) 13. Zirvesi sonunda yayımlanan 'Sonuç Bildirisi'ne İran'a yönelik uyarılar damga vurdu. Bahreyn, Yemen, Suriye ve Somali gibi üye ülkelerin iç işlerine müdahale ettiği belirtilen İran, bildiride Suudi Arabistan'a yönelik uluslararası hukuku ihlal ettiği yönünde de uyarıldı. Bildiride İran'ın Suudi Arabistan'ını içişlerine karıştığı ifade edildi ve İran kınandı. İran ise İslam İşbirliği Teşkilatı'nın (İİT) bazı üyeler üzerinde kurduğu hakimiyeti eleştirdi. İran Dışişleri Bakanı Yardımcısı Abbas Arakçı, teşkilatın karar alma mekanizmasında tarafsız olmadığını öne sürdü.⁷³

Ortadoğu'da Olumsuz İran Algısı

Hizbullah-İsrail Savaşı sırasında 2006 yılında İran'ın bölge ülkelerindeki olumlu algısı en üst seviyesine ulaşmıştı. Dha sonra meydana gelen olaylar bu olumlu algıyı azaltıcı etki yaptı. 2009 seçimlerinde halkın iradesinin zorla sandıktan çalınması ve buna da "ABD müdahalesi" kılıfı bulunması bölge halklarına çok inandırıcı gelmedi. İran'ın Irak, Lübnan, Yemen, Bahreyn ve Kuveyt'te izlediği mezhep temelli politikalar kuşkuları artırırken, Suriye'de yaşanan iç savaşta İran'ın izlediği politika olumlu İran algısını tersine çevirdi.

İran'ın bölgede izlediği bu politikalar neticesinde bölge ülkeleri ve halkları nezdinde olumsuz algısının arttığı gözlemlenmektedir. İran uzmanı Ürdünlü araştırmacı Nebil el-Atum, bu durumun İran'ın politikalarından kaynaklandığını savunarak, *"İran, kendisine bağlı örgütlerin uyuyan hücrelerini kullanarak ya da Sünni çoğunluğun arasında yaşayan Şii azınlıkların varlığından faydalanarak bölge ülkelerine müdahil olması, bir çatışma ortamı oluşturdu. Diğer ülkelerinin içişlerine müdahale ederek bölgesel krizlerin fitilini ateşlediğinin ortaya çıkmasından sonra İran'ın imajı artık eskisi gibi değil"* şeklinde açıklamaktadır.⁷⁴

⁷²Brenda Shaffer, "The Islamic Republic of Iran: Is It Really?", Brenda Shaffer (Edit.) The Limits of Culture: Islam and Foreign Policy, The MIT Press, Cambridge, 2006, s. 220.

⁷³<http://www.milliyet.com.tr/dev-zirvede-suudi-arabistan-iran-gundem-2227495/>(erişim: 27.05.2016)

⁷⁴<http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/araplarin-gozunde-iran-dost-ulkeden-varolussal-tehdide/586179> (erişim: 11.06.2016)

2012'de Zogby Araştırma Kurumu, 2006 yılındakilere kıyasla bölgede İran'ın imajıyla ilgili en kapsamlı anketi yapmıştır. Türkiye, Pakistan ve Azerbaycan'ın yanı sıra 17 Arap ülkesini kapsayan bu anket, bu ülkelerde halkın büyük bir kesiminin İran'a karşı olumsuz bir bakış açısına sahip olduğunu ortaya koymasından ilgi çekicidir.⁷⁵ Aynı şekilde Haziran 2015'te Pew Kamuoyu Yoklamaları Araştırma Merkezi, İran hakkında 40 devletin katıldığı bir anketin sonuçlarını yayımladı. 40 devletten 31'i İran'la ilgili çok olumsuz bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Ayrıca 2016 yılının başında yayınlanan diğer bir çalışmada, El-Cezire Araştırma Merkezi, 21 Arap ülkesi üzerinde Arap entelektüellerinin İran'a bakışı konusunda hazırladığı anketin sonuçlarını açıkladı. Bu anket de yüzde 88'lik bir kesimin, İran'ın Filistin meselesini, Arap dünyasında nüfuz elde etmek için kullandığını ve Filistin ile ilgili söylemlerinin güvenilir olmadığını düşündüğünü ortaya koymaktadır.⁷⁶

Sonuç

1979 yılında gerçekleştirdiği İslamcı devrimle bütün dünyada dikkatleri üzerine çeken İran, kültürel olarak kadim Pers Medeniyeti ve Farsça üzerinden, ideolojik olarak antiemperyalist, Batı ve İsrail karşıtlığı üzerinden, gerçekleştirdiği devrimi İslam Devrimi olarak adlandırılmasından dolayı din üzerinden, Şii mezhebi müntesiplerinin hamiliği politikası nedeniyle mezhep üzerinden yumuşak güç kullanma imkânına sahiptir. İran, birbiriyle bazı alanlarda tezat teşkil eden bu yumuşak güç unsurlarının kullanımında zorluklarla karşılaşmaktadır. Ortadoğu'da meydana gelen gelişmelerde sert güç kullanımına yönelik izlediği politika, İran'ın bölge ülkeleri nezdinde yumuşak gücünü azaltıcı bir etki yapmaktadır. İran, birbiriyle bazı alanlarda tezat teşkil eden bu yumuşak güç unsurlarının kullanımında zorluklarla karşılaşmaktadır.

Bu güçlüklerin en başında İran'ın izlemiş olduğu politik söylemin tutarsızlığı gelmektedir. İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasının oluşumunda sürekli olarak tekrarlandığı üzere, din önemli bir faktördür ve bu böyle bilinmektedir. İran'ın Orta Doğu'ya yönelik dış politikasına baktığımızda dini referansların ön planda olduğu görülmektedir. Fakat aynı yaklaşımı, İran'ın Kafkasya ve Orta Asya politikasında görmek mümkün değildir.

Devrimin ilk yıllarında yumuşak gücünü göstermek için normatif-idealist politikalar izleyerek bölge halklarının sempatisini kazanmış olan İran, İran-Irak savaşında milliyetçi tonlara vurgu yapan unsurlara yönelmiş,

⁷⁵<http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/arap-hukümetleri-ve-halklarında-olumsuz-iran-algisi-koklesiyor/586181> (erişim:11.06.2016)

⁷⁶ Ali Hüseyin Bakir, Anadolu Ajansı, Görüş, 08.06.2016

ABD'nin Irak'ı işgali, Arap Baharı süreci arkasından Suriye ve Yemen'de yaşanan çatışmalarda, çıkar odaklı realist politikalar izlemeye başlamıştır.

İran'ın bu tutumu, bölge ülkeleri nezdinde yumuşak gücünü azaltıcı bir etki yapmaktadır. Özellikle, Irak, Suriye, Yemen'de meydana gelen olaylarda İran'ın izlediği realist pragmatik tutum nedeniyle cezbetmeye dayalı yumuşak güç yaklaşımı açısından İran cazibesini kaybetmekte, sadece Şiiilerin önceliklerini dikkate alan sekter bir alana sıkışmaktadır.

İran, Ruhani liderliğinde Batı'ya karşı daha itidalli bir üslup kullanırken, Dışişleri Bakanı Cevad Zarif ön plana çıkmaktadır. Ancak Ortadoğu'ya gelindiğinde Devrim Muhafızları Ordusu Kudüs Gücü Komutanı General Kasım Süleymani ismi daha fazla duyulmaktadır. Söz konusu generalin Irak, Suriye, Lübnan ve Yemen'deki aktif faaliyetleri bölge ülkelerini endişeye sevk etmektedir. Bu durum ise yıllardır "Arap Sokağı" üzerinde etki kurmaya çalışan İran'ın planlarını boşa çıkarmaktadır. İran İslam İşbirliği Teşkilatı Zirvesi sonuç bildirisinde olduğu gibi diğer ülkeler tarafından kınanır hale gelmekte, anketlerde olumsuz bir algıya sahip olduğu görülmektedir.

Kaynakça

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://turkish.irib.ir/haberler/iran/item/328579-zarif-iran>

<http://turkish.irib.ir> (İran Radyosu)

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/7675505.stm>"Iran Security Councilbidfails"

<http://www.milliyet.com.tr/dev-zirvede-suudi-arabistan-iran-gundem-2227495/>

<http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/arap-hukumetleri-ve-halklarinda-olumsuz-iran-algisi-koklesiyor/586181>

<http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/araplarin-gozunde-iran-dost-ulkeden-varolussal-tehdide/586179>

<http://globalsportsdevelopment.org/sports-as-a-tool-for-social-inclusion-and-social-change/>

<https://www.un.org/sport/content/why-sport/overview>

https://en.wikipedia.org/wiki/Sport_in_Iran

<http://en.mfa.ir/> İran Dışişleri Bakanlığı resmi sitesi,

<http://www.elifsafak.us/yazilar.asp?islem=yazi&id=265>

<http://haberciniz.biz/iranda-sosyal-medya-celiskisi-2503890h.htm>

<http://www.payvand.com/news/13/jul/1094.html>

RAPORLAR

United Nations Development Programme (UNDP), The 2015 Human Development Report

World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2015-2016

TC Ekonomi Bakanlığı Tahran Ticaret Müşavirliği İran İslam Cumhuriyeti Ülke Raporu 2015

The World Travel & Tourism Council (WTTC) Travel & Tourism Economic Impact 2015 Iran Raporu

MAKALELER

AKYOL Taha, "Bilimde İran Türkiye'yi geçti", [http://sosyal.hurriyet.com.tr/yazar/taha-akyol_329/bilimde-iran-turkiye-yi-gecti_26882569#\(26.05.2016\)](http://sosyal.hurriyet.com.tr/yazar/taha-akyol_329/bilimde-iran-turkiye-yi-gecti_26882569#(26.05.2016))

ALANAZI, Abdullah Khuliyf A. "Saudi Arabia's Implementation of Soft Power Policy to Confront Iran's Obvious Threats" Master of Arts in Security Studies, Naval Postgraduate School, December 2015

- ALACA Mehmet, [http://www.surecanaliz.org/tr/article/iran-dis-politikasini-velayet-i-fakih-kurumu-uzerinden-okumak\(27.05.2016\)](http://www.surecanaliz.org/tr/article/iran-dis-politikasini-velayet-i-fakih-kurumu-uzerinden-okumak(27.05.2016))
- BARGHANDAN Mojtaba, "Iran's New SocialMediafriendlyApproach", TurkishPolicy Quarterly, Volume 14 Number 1, Spring 2015
- BİSHARA Marwan, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/iran-nukleer-anlasmasi-siyaset-ve-strateji> (14.05.2016)
- CHORİN EthanandMALKA Haim, "Iran'sSoftPowerCreates Hard Realities" CSIS Middle East, 2008
- COOK Steven, "TheContestforRegionalLeadership in the New Middle East", Center forNew American Security, 2014
- CLEVELAND L. William, "Modern Ortadoğu Tarihi, Agora Kitaplığı İstanbul, 2.Basım, 2015, sf.467
- DEHGHANI S. J. Firouz Abadı "EmancipatingForeignPolicy:CriticalTheoryandIslamicRepublic of Iran'sForeignPolicy", TheIranianJournal of International AffairsVol. XX, No.3. Summer 2008
- DEHSHİRİ, M. R. ve MAJİDİ, M.R., "Iran'sForeignPolicy in Post-RevolutionEra: A HolisticApproach", TheIranianJournal of International AffairsVol. XXI, No.1-2. Winter-Spring 2008-09
- EİSENSTADT Michael, "The Strategic Culture of theIslamicRepublic of Iran Religion, Expediency, andSoftPower in an Era of DisruptiveChange", Middle East Studies at the Marine Corps University, ExpandedandRevised Second Edition November 2015
- FEİZİ Hiva ve TALEBİ Babak, "Iran'sSoftPowerBorne of NecessityandComplexity of its Multi-Exchange", TheJournal Of PublicDiplomacy, Vol.3, 2012, Iss.1 Art.6
- GALLAROTTİ Giulio M., "SoftPower: What it is, Whyit'sImportant, andtheConditionsUnder Which it Can Be EffectivelyUsed", Division II Faculty Publications, Wesleyan University, 2011
- GHORASHİ Hallehve BOERSMAKees "The 'Iranian Diaspora' andthe New Media: FromPolitical Action toHumanitarian Help" Development andChange 40(4): 667–691 (2009).
- GÜR Nurullah, DİLEK Şerif "Nükleer Anlaşma Sonrasında İran'da Ekonomi Diplomasisi Mevsimi", SETA sayı 120, Şubat 2016
- HOLLİDAY Shabnam J., "Defining Iran: Politics of Resistance", Ashgate Publishing, 2011, s.104
- KATZMAN, Kenneth "Iran'sForeignPolicy", CongressionalResearch Service, Ocak 2016
- KESKİN Afif <http://www.milliyet.com.tr/dr-arif-keskin-iran-in-siyasi-politikasi-konyayerehhaber-1170624/> (14.05.2016)
- KHELGHAT-DOOST Hamoon, "IslamicSupra-Nationalism vs. WestphalianSovereignty:TheForeignPolicy of theIslamicRepublic of Iran", Department of PoliticalScience, NationalUniversity of Singapore (NUS)
- LEWİS Bernard Ortadoğu-İkibin Yıllık Ortadoğu Tarihi, Arkadaş Yayınevi 11. Baskı, Ankara 2015, s.414
- MABON Simon, FPC Briefing: TheMiddleEastern 'Great Game' ForeignPolicy Center, 2013
- NAKASH Yitzhak, "TheShi'is of Irak", Princeton UniversityPress, 1. Baskı 1995, New Jersey, s.18
- NİA MahdiMohammad, "Discourseand Identity in Iran'sForeignPolicy", IranianReview of ForeignAffairs, Vol. 3, No. 3, Fall 2012, pp. 29-64
- NYE, Joseph, 1990, "SoftPower" FofeignPolicy, No:80, sf. 153-171
- ORTAYLI İlber, "İran'ı bir arada tutan kültür", Milliyet Gazetesi, 14 Mart 2009
- PAHLAVİ Pierre, "UnderstandingIran's Media", IsraelJournal of foreignAffairsVI : 2 (2012)

- PARSIAN Abbas, Theeffect of media on Iran’sSoftPower. *RepOpinion*2013;5(7):40-43]. (ISSN: 1553-9873)
- PRICE Monroe “Iran andtheSoftWar” University of Pennsylvania, International Journal of Communication 6 (2012), Feature 2397–2415
- POSCH Walter, “The Third World, Global IslamandPragmatism, TheMaking of Iranian Foreign Policy”, SWP ResearchPaper, 2013
- RIVETTI Paola ve MOHEIMANY Mohsen, “UpgradingCivilSociety in Iran: Dynamics of Adaptation” Middle East İnstitute, 2015
- SADJADPOUR Karim, “Reading Khamenei: The World View of Iran’sMostPowerfulLeader” Carnegie Endowmentfor International Peace 2009
- SETA ANALİZ İran-SuudıArabıstanRekabetının Bölgesel Yansımaları, 2016 SAYI: 148
- SHAFFER Brenda, “TheIslamicRepublic of Iran: Is ItReally?”, BrendaShaffer (Edit.) TheLimits of Culture: IslamandForeignPolicy, The MIT Press, Cambridge, 2006, s. 220.
- SİNKAYA Bayram, “İran’ın Nükleer Programına Arap Ülkelerinin yaklaşımı”, Ortadoğu Analiz, Mart 2010 Cilt 2 - Sayı 15
- ŞAHİN Mehmet, “ Şii Jeopolitiği: İran için Fırsatlar ve Engeller”Akademik Orta doğu, Cilt 1, Sayı 1, 2006, s. 39-55.
- TAŞKEN Cemalettin, “Bağdat, İran’ın Kültür Başkenti mi?”
[http://ankarastrateji.org/yorum/ba-dat-i-ran-n-kultur-ba-kenti-mi/\(27.05.2016\)](http://ankarastrateji.org/yorum/ba-dat-i-ran-n-kultur-ba-kenti-mi/(27.05.2016))
- YEGIN, Abdullah, 2015, SETA, Analiz, “İran’ın Yumuşak Gücü”, sayı:118,
- ZOLFAGHARI Hasan, Potentials and Limitations in İran fordeveloping Tourism sector, International Symposium on Geography(Environment and Culture in the Mediterranean Region) 2007